

4. Стан родючості ґрунтів України та прогноз його змін за умов сучасного землеробства; за ред. акад. УААН В.В. Медведєва, д-ра с.-г. наук М.В. Лісового. – Х. : “Штрих”, 2001. – 100 с.
5. Горлачук В.В. Землекористування на межі тисячоліть: моногр. / В.В. Горлачук. – Львів: НВФ “Українські технології”, 2001. – 130 с.
6. Мазур Г.А. Відтворення і регулювання родючості легких ґрунтів / Г.А. Мазур: за наук.ред. В.Ф. Сайка. – К.: Аграрна наука, 2008. – 306 с.
7. Сайко В.Ф. Вибрані наукові праці / В.Ф. Сайко. – К.: Аграрна наука, 2011. – 444 с.
8. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2011 році. – К.: Міністерство екології та природних ресурсів України, 2012. – 258 с.
9. Сільське господарство України за 2011 рік: стат. збірник / Державна служба статистики України. – К.: Консультант, 2012. – 386 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Структура, динаміка та розподіл земельного фонду України (за станом на 01.01.2012 р.) / Державне агентство земельних ресурсів України. – К. : 2012. – 110 с.
11. Millar C. E. Soil Fertility/Millar C.E. – New York: John Wiley, 1955. – 436 p.
12. Zhou Wei. Agriculture Research. / Zhou Wei. Li Jiyuan. E.-1998: 1:77.
13. Wortmann C. Management Strategies to Reduce the Rate of Soil Acidification / Wortmann C., M. Mamo, and C. Shapiro. – 2009. NebGuide G 1503. University of Nebraska Extension, Lincoln, N.E.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2015 р.

*

УДК 711.142

*А.С. ПОПОВ, кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва*

Фрагментація земель у розвитку земельних відносин

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку земельних відносин, через об'єктивні й суб'єктивні фактори, землекористування сільськогосподарських підприємств складається з великої кількості землеволодінь (паїв), нерідко розташованих на значній відстані одне від одного. Така фрагментація сільськогосподарських земель є одним із негативних наслідків земельної реформи, розпочатої в Україні ще у 90-х роках, коли колективні сільськогосподарські підприємства були реорганізовані та проведено розпаювання земель. Розв'язання цієї проблеми у землекористуванні, як показує європейський досвід, можливе через механізм консолідації земель. Але постають питання, чи завжди фрагментація земель є проблемою розвитку сільського господарства й аграрного бізнесу, що таке фрагментація земель взагалі, чи однорідна вона за своїм змістом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема фрагментації земель, які стоять на заваді ефективного розвитку сільськогосподарського землекористування, частково висвітлена у працях В.М. Кілочка [1], А. Г. Мартина [2], Л.В. Ткачук [3], А.М.Третьяка [4], А.М. Шворака [5]. На міжнародному рівні цьому питанню приділяли увагу: В. Бентлі (W. Bentley) [7], О. Біннс (O. Binns) [8], Р. Кінг (R. King) та С. Бартон (S. Burton) [13], ван Дійк Т. (van Dijk T.) [22, 23], Д. Деметріу (D. Demetriou) [10] й інші.

У сучасній українській науковій літературі дуже мало приділено уваги сутності фрагментації земель, її змісту, видам, впливу на розвиток ефективного товарного сільськогосподарського виробництва.

Мета статті – розкрити сутність поняття та типів фрагментації земель, визначити її вплив на ведення сільського господарства.

Виклад основних результатів дослідження. Фрагментація земель була характерною рисою багатьох країн починаючи з

© А.С. Попов, 2015

XVII ст., і в науковій літературі визначається по-різному. Але вперше у світі на це поняття й пов'язані з цим проблеми звернули велику увагу лише у 1911 році на конференції з питань консолідації розрізнених володінь [8, с. 11], метою якої було усунення негативних наслідків фрагментації земель.

Взагалі, фрагментація походить від слова "фрагмент", яке, відповідно до Оксфордського словника, означає невелику або неповну частину, або частину надламаного, тобто відокремленого від цілого, до якого вона спочатку належала. Фрагментація земель у науковій літературі також відома як подрібнення, парцеляція або відособлення (розкиданість, розпорошеність).

О. Біннс є одним із перших дослідників, хто у 1950 році зосередив увагу на проблемі фрагментації земель і визначив її як "... етап еволюції агроформування, в якому окрема ферма складається з численних відокремлених ділянок зазвичай розкиданих на великій території" [8]. Згідно з цим визначенням, фрагментація земель являє собою етап в еволюції сільськогосподарських організаційно-правових форм господарювання. Відповідно до такого тлумачення, якщо агроформування розвивається в напрямі консолідації, то фрагментацію земель слід розглядати лише як тимчасове явище.

На відміну від Біннса, Т. Шульц (T. Schultz) у 1953 році визначає фрагментацію як "нераціональний розподіл сільськогосподарських земель існуючого агроформування" [19]. Він зазначає, що фрагментована ферма – "...це ферма, що складається з двох або більше земельних ділянок, розташованих відносно одна одної таким чином, що робить неможливим ефективне управління такою фермою (або фермами), як це було б за умови реорганізації та об'єднання цих ділянок" [19]. Отже, Шульц розглядає фрагментацію земель як джерело неефективності.

Під час проведення дослідження у 1960 році щодо розвитку земельної реформи в Європі, Ф. Доурінг (F. Dovring) зауважив, що фрагментація земель – "це поділ землі на велику кількість відокремлених ділянок..." [11]. Він стверджує, що при фрагментації

саме відстань між ділянками є головною умовою неефективності.

Як Ф. Доурінг, так і Е. Папагеоргіу (E. Papageorgiou), досліджуючи фрагментацію у 1956 році, акцентує увагу на ролі відстаней між земельними ділянками. Він зазначає, що фрагментація – це коли агроформування складається з кількох розкиданих на великій площі між собою ділянок [17]. С. Агарвал у 1972 році, детально розглядаючи роботи щодо проведення консолідації земель, визначає фрагментацію земель як зменшення середнього розміру землеволодінь /землекористувань фермерського господарства та збільшення відстаней між ними (відособленість земель), а також зменшення розмірів окремих ділянок фермерського господарства [6].

Р. Кінг, С. Бартон, ван Дійк Т. і М. Мак-Ферсон розглядають фрагментацію земель як ситуацію, коли окреме фермерське господарство або землеволодіння складається з кількох просторово відокремлених ділянок [13, 15, 22, 23], які можуть бути малими за розміром та неправильної форми.

Фрагментація земель є просторовою проблемою, яка стосується таких чинників: розміру землеволодіння; кількості земельних ділянок, що належать до землеволодіння; розміру кожної ділянки; форми кожної ділянки; масштабів просторового розподілу ділянок і розміру земельних ділянок при розподілі [13].

Визначення фрагментації землі є різними й залежить від певних аспектів. Із погляду землекористування, фрагментація земель означає наявність кількох землеволодінь чи відокремлених земельних ділянок; з економічного погляду – на скільки фрагментоване землекористування впливає на ефективність ведення сільськогосподарського виробництва. З позиції права власності, землекористування агроформування може бути фрагментованим, але залишатися цілим, тобто єдиним земельним масивом. Отже, поняття фрагментації земель залежить від землі як просторового базису та пов'язаних із нею землевласників і/або землекористувачів. Як бачимо, це дуже широке поняття, яке означає різні речі для певного кола дослідників.

На нашу думку, фрагментацію земель слід розглядати як явище, що існує в галузі землевпорядкування, а саме – в управлінні сільськогосподарським землекористуванням/агроформуванням. Фрагментація виникає, коли агроформування використовує велику кількість несуміжних земельних ділянок, що знаходяться у власності або/та на умовах оренди.

Розглядаючи фрагментацію земель слід мати на увазі, що вона стосується як територіального розподілу земель (фізичних характеристик), так і земельно-правових відносин, тим самим зумовлюючи складність вирішення питань. При цьому враховувати те, що приймається за "цілісність". За таким принципом ван Дійк Т. [22, 23] виділяє чотири типи: фрагментація власності на землю (land ownership fragmentation), фрагментація використання земель (land use fragmentation), фрагментація всередині агроформування (внутрішня фрагментація), а також відокремлення володіння від користування землею.

Фрагментація власності на землю означає наявність великої кількості відокремлених одна від одної земельних ділянок, що відображаються у кадастровому реєстрі. Тобто одна земельна ділянка може знаходитися у власності кількох осіб (як з однаковими, так і різними частками), або один землевласник володіє багатьма земельними ділянками. Така ситуація може ускладнитися у випадку, коли частки кожного співвласника земельної ділянки занадто малі для ведення сільськогосподарського виробництва, або коли земельні ділянки малі за розміром та занадто віддалені одна від одної. Однією із причин такого становища є роздержавлення земель і надання їх у власність, а інша причина – надання земельної ділянки у спадщину більше, ніж одній особі. Але сама по собі фрагментація власності на землю не є проблемою й не впливає на виникнення фрагментації використання земель, принаймні безпосередньо.

Проблема фрагментації власності на землю була типовою для сільського господарства Центральної Європи на початку 1990 року. На той час агенції з приватизації земель показували лише статистику щодо на-

даних прав власності на землю і це була єдина доступна інформація для галузі. Але право власності на землю саме по собі не дає повної картини про масштаби фрагментації, тому що вона не завжди відображає реальні умови виділення та використання земельних ділянок на місцевості. На практиці такі відокремлені земельні ділянки сільськогосподарського призначення можуть використовуватися об'єднано їхньою орендою [22, 23]. Так, фермери, сільськогосподарські підприємства чи агрохолдинги укладають договори оренди на велику кількість земельних ділянок, як правило суміжних, загальна площа яких може становити сотні й тисячі гектарів.

Наступним чинником є кількість землекористувачів, який *характеризує фрагментацію використання земель*. Цей тип фрагментації видно на місцевості, але не можна з упевненістю стверджувати, чи впливають відособлені земельні ділянки (фрагментація земель) на розвиток малих за розміром агроформувань, чи на створення фрагментованих агроформувань. Один землекористувач може обробляти одну велику за площею земельну ділянку або кілька несуміжних земельних ділянок, що знаходяться у власності кількох землевласників як єдине ціле агроформування.

Різницю між фрагментаціями власності на землю й у використанні земель показано на рисунку 1.

При фрагментації земельної власності, наприклад, є шість земельних ділянок з існуючими правами власності на них. Ці ділянки можуть бути у власності як одного землевласника, так і від двох до шістьох різних осіб. При фрагментації у використанні земель ці шість земельних ділянок можуть оброблятися як одне велике агроформування одним землекористувачем, або ж становити від двох до шести фрагментованих відокремлених агроформувань, що обробляються різними землекористувачами. Отже, зробимо висновок, що фрагментація у використанні земель безпосередньо впливає на ведення сільськогосподарського виробництва.

Наступний тип фрагментації показує кількість земельних ділянок, що обробляються кожним землекористувачем – так звана

внутрішня фрагментація (в середині агроформування), що стосується не тільки розміру земельної ділянки, але і її форми та відстані одна від одної. Такий тип фрагментації традиційно є основним предметом вивчення західних експертів із консолідації земель із метою демонстрації важливості запровадження та проведення консолідації земель [10, 20, 22, 23]. Ними були розроблені моделі з консолідації земель, що доводили доцільність економії часу на управління за рахунок зменшення відстаней між відособленими земельними ділянками агроформування, що завдяки поліпшенню форми ділянок підвищується врожайність сільськогос-

подарських культур і збільшується їхня площа. Такого роду дослідження мали успішні техніко-економічні обґрунтування щодо проведення консолідації земель із метою усунення недоліків внутрішньої фрагментації. Але нині ці показники більше не використовують через існуючі причинно-наслідкові взаємозв'язки (див. останні емпіричні дослідження А. Колетти [9]). Аналіз літературних джерел показав, що проблемам внутрішньої фрагментації земель у галузі сільського господарства в Центральній та Східній Європі не приділяється належної уваги. Хоча останнім часом ця проблема набуває все більшої актуальності.

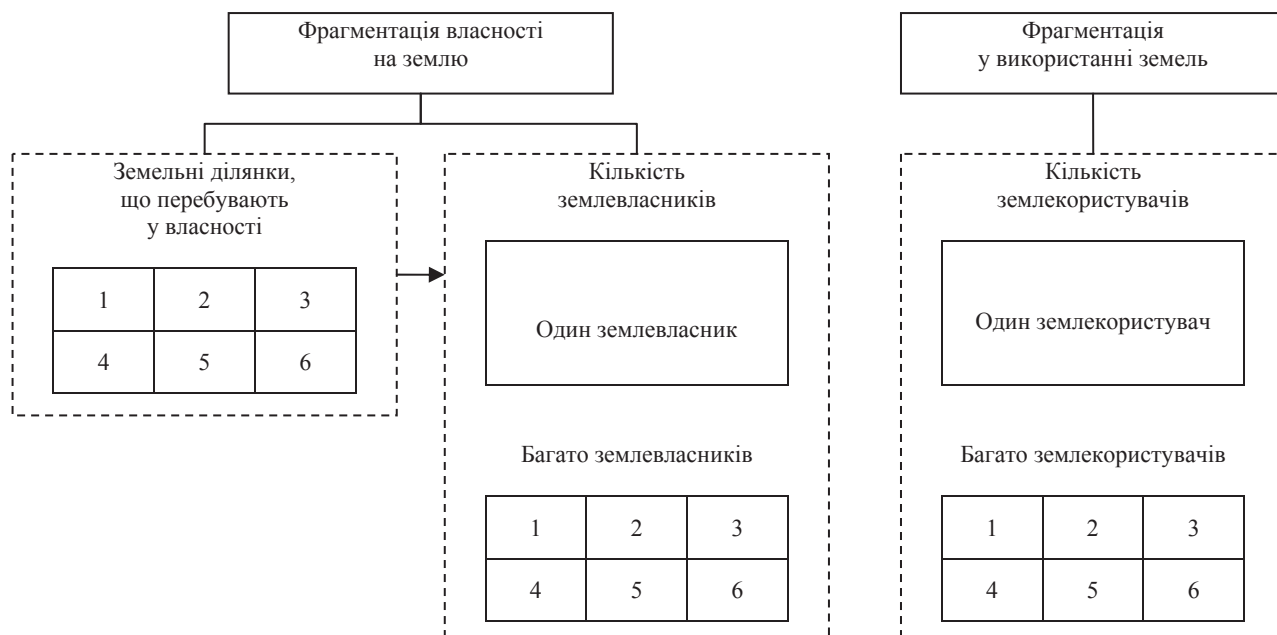

Рис. 1. Зв'язок між фрагментаціями власності на землю та у використанні земель

Джерело: За матеріалами Лі Ю (Li You) [14].

Схематично існуючі типи фрагментації земель і взаємозв'язки між ними можна відобразити у вигляді двох кіл різного радіусу (рис. 2). Розмір кіл означає кількість землевласників (1) і землекористувачів (2). Враховуючи обмеженість землі у просторі та підвищення попиту на неї (зростання чисельності населення), ширше коло (1) відповідає більшій кількості власників земельних ділянок, а отже, й зменшенню їх площі з розрахунку на одного землевласника. Кількість землевласників зазвичай використовується як показник рівня фрагментації земель у Центральній та Східній Європі [18].

Кількість землекористувачів, представлених колом (2), використовується як другий

показник рівня фрагментації земель. Землекористувачі можуть як бути, так і не бути власниками оброблюваних земельних ділянок. Ті з них, які не володіють земельною ділянкою, або мають бажання збільшити розмір агроформування з метою ведення великотоварного сільськогосподарського виробництва, змушені орендувати землю або одержувати права на використання через систему земельного ринку. Оренда земель є найпростішим, дешевим та гнучким механізмом зміни розміру й структури агроформування, тому неможливо без неї повністю обійтися. Але, з іншого боку, як показує дослідження земельного ринку Центральної Європи, використання сільськогосподарсь-

ких земель переважно на основі орендних відносин і великою кількістю землекористувачів має істотні недоліки.

Найочевиднішим недоліком є те, що орендовані землі є більш дорогі у використанні, ніж використання землі, що знаходиться у власності (власної землі). Аналіз даних окремих країн показує, що розмір орендної плати становить десятину від ціни продажу цієї ж землі [21]. Так, в Аргентині 1 гектар орних земель можна придбати за

6000 дол. США, що становитиме вартість 10-річної оренди цієї ж ділянки. Ще одним недоліком є те, що орендовані землі не можуть бути використані для іпотеки, що перешкоджає вкладенню інвестицій у сучасні сільськогосподарську техніку, устаткування, будівництво приміщень тощо. Крім того, відсутня правова захищеність орендаря щодо захисту безперервності строків оренди й існуючої структури агроформування.

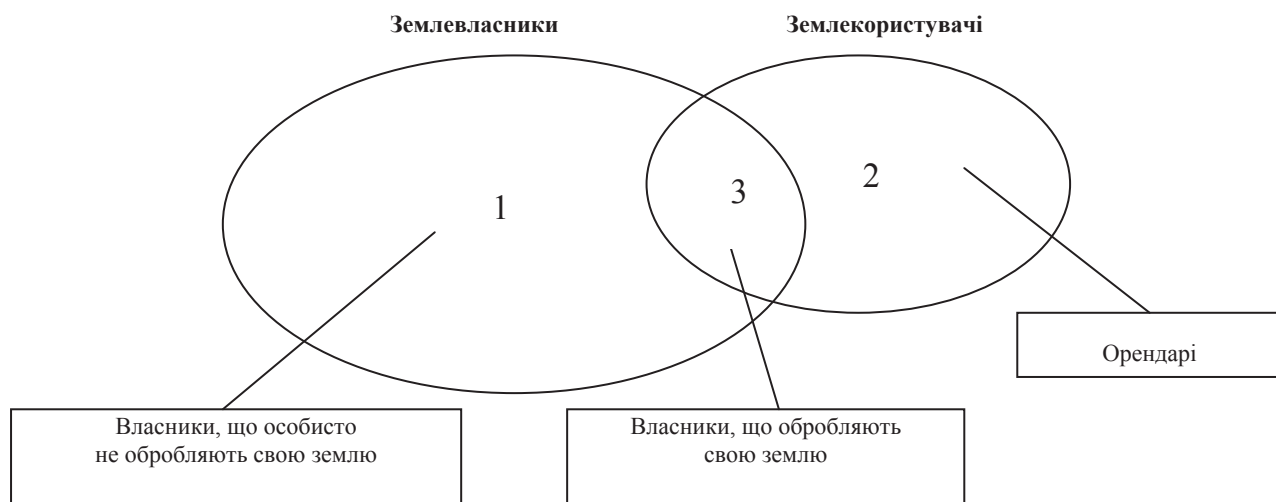

Рис. 2. Схематичне представлення типів фрагментації земель та існуючих взаємозв'язків

Джерело: За матеріалами ван Дійк [22].

Аналіз проведених досліджень показує, що кількість землекористувачів відображає рівень ефективності виробництва та фрагментації земель в одній країні.

Третім показником рівня фрагментації на рисунку 2 є зона перекриття двох кіл (3) – землевласників (1) і землекористувачів (2) – та представляє землевласників, які є й землекористувачами одночасно. Отже, зона перекриття володіння та користування означає, що оренда земель і передача прав користування відіграють важливу роль у використанні сільськогосподарських земель. Чим менша зона перекриття, тим більша роль оренди. Зазначимо, що рівень фрагментації оброблюваних земель нижчий зазвичай у тих регіонах, де розвинені орендні відносини.

Якщо відняти площу кола (3) від площі кола (1), одержимо кількість землевласників, які особисто не обробляють свою землю. Різниця площ кіл (2) та (3) відображає кількість землекористувачів, які не мають земель у власності. Отже, скорочення кіль-

кості землевласників і землекористувачів та/або збільшення їх зони перекриття означає зменшення рівня фрагментації земель. Такі заходи є популярними для аналізу фрагментації земель у країнах Центральної й Східної Європи, але не є типовими для інших країн. По-перше, це можна пояснити відсутністю дієвого ринку земель; по-друге, зменшення кількості землевласників і землекористувачів у таких країнах спрямоване лише на зміну середніх розмірів агроформувань, а не на скорочення кількості земельних ділянок в агроформуванні або усунення просторової відокремленості земельних ділянок самого агроформування [18].

Таким чином, чотири типи фрагментації земель характеризуються: перший – кількістю землевласників, другий – кількістю землекористувачів, третій – кількістю земельних ділянок на одне агроформування, четвертий – відокремленням власності від користування. Це означає, що зниження фрагментації відбувається за умови зменшення числа землевласників та/або землекористувачів,

кількості земельних ділянок на одне агроформування й коли зростає частка землевласників, які самі використовують землю.

На нинішній час тривають дискусії, чи є фрагментація земель проблемою, чи ні. Ґрунтовно це питання було досліджено В. Бентлі [7], який зазначає, що політиками із сільського господарства фрагментація земель розглядається як основна причина неефективного ведення сільськогосподарського виробництва, тому виникнення фрагментації повинно бути попереджено за допомогою прийняття відповідних законодавчих заходів.

Економісти також вважають, що фрагментація земель за певних умов не впливає на ефективність ведення сільського господарства, хоча визнають, що з розвитком технологій і зміною відповідних витрат вона є перешкодою ефективному використанню земель [12]. Європейські географи згодні з економістами та підтримують думку про те, що фрагментацію земель не можна пристосувати до сільськогосподарської техніки й трудових витрат ХХІ ст. [10, с. 12].

Протилежну думку висловлюють географи, які вважають, що фрагментація земель може бути адаптивною до системи ведення сільського господарства з певними перевагами та недоліками. З іншого боку, антропологи розглядають фрагментацію земель як позитивне явище, яке дає змогу фермерам вирощувати сільськогосподарську продукцію в різних екологічних зонах, мінімізувати ризик виробництва й оптимізувати строки проведення посівних робіт. Багато екологів вважають, що будь-яке втручання у систему земельних відносин із метою ліквідації фрагментації земель може мати серйозні наслідки не тільки для навколишнього природного середовища, а також щодо вирішення соціальних питань землевласників [10, с. 12].

У своїх дослідженнях ван Дійк Т. [22, 23] та В. Бентлі [7] дають збалансоване викладення проблеми фрагментації, вказавши на необхідність розгляду її існуючих переваг і недоліків для кожного конкретного прикладу. Таким чином, перед прийняттям будь-якого політичного рішення щодо фрагментації земель необхідно оцінити її наслідки

окремо для кожної адміністративно-територіальної одиниці з урахуванням місцевих економічних, соціальних та екологічних умов.

До основних проблем, що пов'язують із фрагментацією землі, можна віднести такі: відстань між земельними ділянками й головною садибою (землеволодінням, господарським центром тощо); велика протяжність і кількість меж; невеликий розмір та неправильна форма земельних ділянок; відсутність або обмеженість доступу до ділянок. Наприклад, коли земельні ділянки просто-риво відокремлені одна від одної, це призводить до збільшення часу й витрат на переміщення сільськогосподарської техніки та робочої сили. Отже, недоліком фрагментації земель є те, що віддалені земельні ділянки обробляються менш інтенсивно. Існує багато досліджень різних кран світу, що підтверджують існування цієї проблеми на практиці.

У деяких країнах світу фрагментацію земель пов'язують також зі складною мережею меж між земельними ділянками (огорож, парканів, кам'яних стін, ровів тощо), що призводить до втрати частини оброблюваних земель агроформування під ними й біля них (особливо це стосується невеликих за розмірами землеволодінь /землекористувань). Також це призводить до додаткових витрат на встановлення огорож і збільшення кількості конфліктів між суміжними землевласниками. Іншою домінуючою проблемою фрагментації земель є невеликий розмір земельних ділянок та їхня неправильна форма. За таких умов використання сучасної сільськогосподарської техніки стає неможливим або заважким, особливо це стосується обробітку в кутах земельних ділянок і вздовж меж, що може спричинити застосування додаткової ручної праці. Неправильна форма земельних ділянок перешкоджає належному обробітку землі, що є особливою умовою вирощування для деяких сільськогосподарських культур (наприклад, винограду, олив). Також за умов фрагментації земель виконання заходів щодо збереження ґрунтів є складнішим, необхідно більше огорож та доріг, які залежать від геометричних форм земельних ділянок, що в свою чергу зумовлює здорожчання будівельних робіт.

Наявність такого роду проблем призводить до зниження ефективності ведення сільського господарства, що позначається на зменшенні доходів товаровиробників. Отже, дана ситуація вказує на необхідність комерціалізації сільського господарства через створення великих за розмірами агроформувань для досягнення більшого економічного ефекту. Незважаючи на такі логічні аргументи, багато авторів виявили як позитивний зв'язок між розміром агроформування і його ефективністю й одержанням чистого прибутку, так і зворотну залежність між розміром та прибутковістю. А Г. Ніроула і Г. Тапа [16] стверджують, що такого роду зв'язки спостерігалися лише в минулому, але не за сучасних ринкових умов.

На додаток до класичних проблем, пов'язаних із фрагментацією земель, відсутність дорожньої мережі, що забезпечує доступ до земельних ділянок, є основним фактором, що спонукає залишати землі або не обробляти земельні ділянки взагалі. Крім того, відсутність такої мережі перешкоджає запровадженню іншої сільськогосподарської інфраструктури, наприклад, іригаційних і дренажних систем. Також це призводить до виникнення конфліктів між сусідніми землевласниками щодо встановлення земельних сервітутів на проїзд до земельної ділянки, які, як правило, вирішуються у судовому порядку.

Висновки. 1. Теоретичне обґрунтування поняття фрагментації земель дає змогу встановити, що фрагментація сільськогосподар-

ських земель виникає, коли агроформування використовує велику кількість несуміжних земельних ділянок, що знаходяться у власності або/та на умовах оренди. На нашу думку, фрагментацію земель слід розглядати як явище, що існує у землевпорядкуванні, а саме – в управлінні сільськогосподарським землекористуванням.

2. Встановлено, що не всі типи фрагментації земель є проблемою ефективного ведення сільського господарства. Лише внутрішня фрагментація земель є основним предметом вивчення науковців із консолідації земель. У Центральній та Східній Європі проблемам внутрішньої фрагментації земель у галузі сільського господарства не приділяється значної уваги й лише останнім часом вона набуває все більшої актуальності.

3. Перед прийняттям будь-якого політичного рішення щодо усунення проблеми фрагментації земель необхідно оцінити її наслідки окремо для кожної адміністративно-територіальної одиниці з урахуванням місцевих економічних, соціальних та екологічних умов.

4. До основних проблем, що пов'язують фрагментацію землі з неефективним веденням сільського господарства, можна віднести такі: відстань між земельними ділянками й головною садибою (землеволодінням, господарським центром тощо); велика протяжність і кількість меж; невеликий розмір та неправильна форма земельних ділянок; відсутність або обмеженість доступу до ділянок.

Список використаних джерел

1. Кілочко В.М. Земельна реформа і необхідність консолідації земель у сільському господарстві / В.М. Кілочко // Землеустрій і кадастр. – 2009. – № 2. – С. 18-20.
2. Мартин А. Консолідація земель сільськогосподарського призначення в Україні: механізм здійснення / А. Мартин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zsu.org.ua/andrij-martin/92-2011-06-14-08-46-34>.
3. Ткачук Л.В. Консолідація земель: ефективне використання та охорона в умовах трансформації земельних відносин: моногр. / Л.В. Ткачук. – Львів: Вид-во Львівського НАУ, 2009. – 250 с.
4. Третьак А.М. Теоретичні основи землеустрою / А.М. Третьак. – К.: ІЗУ УААН, 2002. – С. 45.
5. Шворак А.М. Теоретичні основи консолідації земель: зміст, мета, завдання, принципи / А.М. Шворак // Землеустрій і кадастр. – 2008. – № 4. – С. 11-13.
6. Agarwal S.K. Economics of Land Consolidation in India. – New Delhi: Chand, 1972. – 159 p.
7. Bentley W. Economic and ecological approaches to land fragmentation: In defence of a much-maligned phenomenon / Annual Review of Anthropology. – Palo Alto: Annual Reviews, Inc., 1987. – № 16. – P. 31-67.
8. Binns O.B. The consolidation of fragmented agricultural holdings / FAO Agricultural Studies. – Washington: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 1950. – № 11. – P. 14.
9. Coletta A. The impact of fragmentation on farm efficiency / A. Coletta / Fragmentation and land use planning: analysis and beyond / Proceedings of a ISOMUL workshop, june 2000, Wageningen, the Netherlands [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agraria.unitus.it/interna.asp?idPag=2357>.
10. Demetriou D. The Development of an Integrated Planning and Decision Support System (IPDSS) for Land Consolidation / D. Demetriou / Ph.D. Thesis. – Leeds: University of Leeds, 2012. – 354 p.

11. *Dovring, F. and K. Dovring*. Land and Labor in Europe in 1900-1950. – The Hague: Martinus Nyhoff, 1960. – 512 p.
12. *Johnson E. G.* A note on the economics of fragmentation / E. G. Johnson / The Nigerian journal of economic and social studies. – Ibadan: University of Ibadan, 1970. – № 12. – P. 175–184.
13. *King R.L. & Burton S.* Land fragmentation: notes on a fundamental rural spatial problem, Progress in Human Geography. – 1982. – # 6(4). – P. 475-494.
14. *Li You*. Analysis of land fragmentation in P.R. China (Case study in Taizhou City of Zhejiang province) / You Li / MSc Thesis. – Enschede: International Institute for Geo-Information Science and Earth Observation, 2010. – 108 p.
15. *McPherson M. F.* Land fragmentation: a selected literature review / Development Discussion Paper. – Cambridge: Harvard Institute for International Development, 1982. No. 141. – P. 4-8.
16. *Niroula G. S., Thapa G. B.* Impacts and causes of land fragmentation, and lesson learned from land consolidation in South Asia / G. S. Niroula, G. B. Thapa / In: Land Use Policy. – Amsterdam: Elsevier, 2005. – #22(4). – P. 358–372.
17. *Papageorgiou E.* Fragmentation of land holdings and measures for consolidation in Greece / In: Parsons, K. H., R. J. Penn and P. M. Raup (eds.) Land Tenure. – Madison: University of Wisconsin Press, 1956. – P. 543-547.
18. *Rembold F.* Land fragmentation and its impact in Central and Eastern European countries and the Commonwealth of independent states [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/docrep/005/Y8999T/y8999t0i.htm>
19. *Schultz, T. W.* The Economic Organization of Agriculture. – New York: McGraw Hill Book Company, 1953. – 374 p.
20. *Tan S.* Land fragmentation and rice production: a case study of small farms in Jiangxi Province, China / Ph.D. Thesis. – Wageningen: Wageningen University, 2005. – 144 p.
21. *van Dijk T.* Central European Land Fragmentation in the Years to Come – A Scenario Study into Future Need for Land Consolidation in Central Europe / Paper, FIG XXII International Congress. – Washington, D.C., 19-26 of April 2002. – 14 p.
22. *van Dijk T.* Dealing with Central European Land Fragmentation: A critical assessment on the use of Western European instruments. – Delft: Technical University of Delft. – 2003. – 228 p.
23. *van Dijk T.* Land consolidation as Central Europe's Panacea reassessed / Proceedings of Symposium on Modern Land Consolidation, September 10–11, Volvic (Clermont-Ferrand), France, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.fig.net/commission7/france_2004/papers_symp/ts_01_vandijk.pdf.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2015 р.

* * *

Новини АПК

Підсумки минулого маркетингового року

Попри нестабільну економічну ситуацію сільгосптоваровиробники добре господарювали у 2014/15 маркетинговому році. Про це повідомив Міністр аграрної політики та продовольства України Олексій Павленко. Він нагадав, що Україна отримала рекордні 64 млн т збіжжя. Із них вже експортовано понад 34,8 млн т. Це ще один рекордний показник минулого маркетингового року і експорту загалом.

Разом із тим на внутрішньому ринку залишається достатньо зернових, щоб забезпечувати продовольчу безпеку навіть в умовах кризових явищ. Зокрема, наявні перехідні запаси зернових становлять 11 млн т, у тому числі, 4,9 млн т пшениці (1,8 млн т продовольчої), кукурудзи — близько 5 млн т. «На новий зерновий сезон Міністерство аграрної політики та продовольства, незважаючи на песимістичні прогнози міжнародних експертів, дає оптимістичну оцінку. Україна намолотить близько 60 млн т зернових культур. За стабільного рівня внутрішнього споживання у 27 млн т та високої конкуренції на світовому ринку, експорт, за попередніми підрахунками, складатиме від 34 до 37 млн т», — повідомив Олексій Павленко.

Він підкреслив, що досягнення прогнозних показників дозволить довести частку українського зерна в обсягах світової торгівлі для пшениці до 8%, а кукурудзи — до 15%.

Для утримання позитивної динаміки, забезпечення подальшої прозорості роботи ринку та прогнозованого режиму експорту, міністерство ініціюватиме підписання Меморандуму про взаєморозуміння з експортерами зерна. Адже термін подібного документа, підписаного у січні цього року, закінчився 1 липня 2015 року.

Прес-служба Мінагрополітики України